

УКРАЇНА: ВІД ВІЙНИ ДО МИРУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Аналітичні оцінки

I. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ОБОРОНА: ГОЛОВНІ ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ

Українські сили оборони протягом листопада 2022р. утримували ініціативу на театрі воєнних дій, закріпивши успіх попередніх осінніх місяців та здійснивши масштабну чергову наступальну кампанію зі звільнення правобережжя Дніпра включно з обласним центром м.Херсон.

Найбільш інтенсивні бойові дії відбувалися на східному напрямку, де російська сторона не припиняла активних спроб наступу з незначними тактичними здобутками. За неспроможності досягти успіхів на полі бою, російське командування продовжило завдавати масованих ракетних атак на об'єкти енергетичної інфраструктури.

БОЙОВІ ДІЇ

Ключовою подією листопада стало звільнення окупованих територій Херсонської та Миколаївської областей на західному березі Дніпра включно з м.Херсон — єдиним обласним центром, окупованим росіянами після 24 лютого. ЗСУ вкотре продемонстрували ефективність стратегії активної оборони, що передбачає перехід у контр-наступ лише після критичного ослаблення бойових можливостей противника, великою мірою завдячуючи ефективності високоточних озброєнь західного виробництва. Черговий тактичний успіх на південному напрямі має суттєве не лише воєнно-оперативне, але й політичне значення.

Найбільш знаковою є поразка, отримана Росією в політичній площині з огляду на ухвалені кількома тижнями раніше рішення про анексію цих територій. Україна переконливо продемонструвала Кремлю нікчемність спроб незаконної анексії і очікувань, що одностороння зміна статусу цих територій слугуватиме стримуючим фактором для застосування сили.

Слід зазначити, що протягом уже кількох місяців було зрозуміло, що утримання

Херсону мало для Росії важливе політичне і доволі сумнівне оперативне значення. Знищення шляхів сполучення з лівим берегом зводило до нуля імовірність використання херсонського плацдарму для подальшого наступу російських військ у напрямі Одеси, Миколаєва і Придністров'я. Крім того, дедалі реальнішою була перспектива оточення задіяних там найбільш боєздатних підрозділів. Слід зауважити, що відступ російських військ був організований значно краще, ніж на харківському напрямі у вересні ц.р. Безвідносно до того, якою є в цьому особиста роль командувача операцією генерала Суровікіна, це є свідченням здатності росіян враховувати власні помилки та адаптуватися до нових умов війни (зміни тактики, посилення координації, інтенсифікація ракетно-авіаційних ударів, акцент на застосуванні штурмових груп).

Переформатування лінії фронту, нарощування резервів за рахунок передислокації сил з правого берега Дніпра та термінового поповнення мобілізованими, не призвело до негайних змін в інтенсивності та результативності російських атак на інших напрямках. Локальні тактичні здобутки російського наступу на Донбасі (в районі Бахмута) не мають ні оперативного ефекту, ні стратегічного впливу на загальну ситуацію.

Попередні оцінки наслідків першої хвилі часткової мобілізації в Росії свідчать як про обмежено-позитивні результати у вирішенні проблеми поповнення втрат особового складу підрозділів російської армії, так і про побічний ефект для російської економіки та політичних рейтингів влади. Предметом чисельних проявів невдоволення самими мобілізованими та членами їх сімей стали проблеми, пов'язані з організацією заходів мобілізації, насамперед, невиконання російською владою обіцянок стосовно виплат, оснащення та підготовки. Водночас акції протесту не мають характеру ні масових, ні антивоєнних, а окремі ознаки тенденції до

зниження рівня підтримки «спеціальної операції» не змінюють загальну картину мовчазної підтримки дій влади більшістю російського населення. Отже, наразі немає ознак появи організованих антивоєнних рухів у Росії у найближчій перспективі.

Як і передбачалося раніше, погодні умови стали об'єктивним фактором стримування контрнаступальних дій обох сторін у другій половині місяця. Активізація бойових дій вже наприкінці листопада спростувала прогнози стосовно можливого переходу до позиційної війни на зимовий період.

У листопаді дедалі частіше згадувався ще один фактор впливу на інтенсивність вогню і, відповідно, подальшу динаміку на театрі бойових дій, а саме — ознаки виснаження запасів зброї та боєприпасів. Росія, попри завчасну і тривалу підготовку до вторгнення, виявилась не готовою до тривалих бойових дій високої інтенсивності. Накопичені запаси (включно з арсеналами часів холодної війни) та виробничі потужності вже не спроможні задовольняти потреби російської армії в озброєннях і боєприпасах на рівні попередніх місяців війни. У третій декаді листопада не було зафіксовано випадків застосування ударних дронів іранського виробництва, але наразі невідомо, якими є справжні причини. Повідомлення в ЗМІ про можливі поставки товарів військового призначення з Китаю та Північної Кореї наразі офіційно не підтверджені.

Водночас проблема виснаження довоєнних запасів стосується і держав-партнерів України — щонайменше 20 із 30 держав-членів НАТО, за повідомленнями ЗМІ. Ця проблема є свідченням серйозних прорахунків в оцінках сценаріїв майбутніх конфліктів і, відповідно, формування оборонної політики минулих років. Зараз триває пошук альтернативних джерел постачання озброєнь і боєприпасів, а також вживаються термінові заходи з нарощування промислового виробництва згідно з потребами безперервного забезпечення ведення бойових дій в умовах конфлікту високої інтенсивності.

На дев'ятому місяці війни Росія все ще володіє і активно застосовувала переваги в засобах т.зв. безконтактної боротьби, завдаючи ракетних ударів з-поза зони досяжності засобів ураження ЗСУ. Лише за два дні масованих атак (15 і 23 листопада) було спрямовано

майже 180 російських ракет і ударних безпілотників на враження об'єктів критичної інфраструктури України. Попри надзвичайно високу ефективність української протиповітряної оборони (73%), завдані пошкодження призвели до майже повного 24-годинного «блекауту» та наступних тривалих перебоїв із забезпеченням подачі електроенергії, води і тепла на всій території країни. Внаслідок попередніх серій масованих атак у вересні-жовтні вже було пошкоджено або зруйновано більше третини української енергетичної інфраструктури і фактично виснажені як можливості безперервної роботи, так і ресурси оперативного відновлення її функціонування.

Згідно з російською стратегією «активної оборони», враження об'єктів критичної інфраструктури має за мету виснаження економічного і військового потенціалу як інструменту деескалації та примусу противника до припинення бойових дій на вигідних для Росії умовах. Однією із супутніх цілей є створення соціального напруження і, відповідно, внутрішньої дестабілізації і громадського тиску на владу. Попри історичний досвід неефективності застосування такої тактики (по суті — тероризму проти цивільного населення), вона залишається одним із військових інструментів, на який робиться головна ставка у спробах схилити Україну та західних партнерів до переговорів на умовах Росії.

15 листопада, під час масованої російської ракетної атаки, падіння ракети

радянського виробництва на територію Польщі призвело до загибелі двох цивільних осіб. Після першої емоційної реакції Уряду Польщі на адресу Кремля, було оголошено про імовірну належність ракети до української ППО, що не знімає відповідальності з Росії за першопричини інциденту. Раніше вже був подібний випадок падіння ракети на території Молдови, а також факти прольоту російських крилатих ракет через її повітряний простір. Черговий інцидент додав сили існуючим занепокоєнням стосовно зростаючої загрози розширення географії бойових дій на території сусідніх країн, у т.ч. держав-членів НАТО. Постало також питання надійності функціонування системи ППО і можливості попередження подібних інцидентів за умови неготовності НАТО брати відповідальність за захист повітряного простору України навіть у прикордонній зоні.

Ще одним серйозним приводом занепокоєння у контексті оцінки ризиків можливого застосування тактичної ядерної зброї стало повідомлення про виявлення імітатора ядерної боеголовки в уламках однієї зі збитих російських ракет на території України. Хоча більшість спеціалістів схильні вважати, що застосування ракети з імітатором не пов'язане з підготовкою до реального застосування ядерної зброї, проте протилежна версія також є імовірною.

Найбільш активним і єдиним союзником, що відкрито виступає на боці Росії у війні проти України, залишається Білорусь. Станом на кінець листопада, загроза наземної атаки з території Білорусі та безпосередньої участі білоруської армії в бойових діях оцінюється як низька. При цьому Білорусь виконує допоміжні завдання з відтягування українських сил (блокування кордону), надання військово-технічної та навчальної підтримки російським військам, а також розташування російських сил на об'єктах власної військової інфраструктури.

ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ ТА ДІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ОБОРОНИ

Верховна Рада подовжила на 90 днів (до 19 лютого 2023р.) воєнний стан і загальну мобілізацію.

МІЖНАРОДНІ ПОДІЇ (ЗОВНІШНІ ФАКТОРИ)

16 листопада відбулося сьоме засідання у форматі «Рамштайн» (*Ukraine Defence Contact Group*), де головними темами обговорення були зміцнення спроможностей ППО (та тлі чергового масованого ракетного удару та інциденту з падінням ракети в Польщі 15 листопада) і забезпечення потреб України в умовах зими. Згідно з офіційними заявами, з початку повномасштабного вторгнення обсяг зарубіжної військової допомоги Україні вже сягнув близько \$40 млрд. (річний оборонний бюджет Франції).

Військова тренувальна місія ЄС для підтримки України (*Military Assistance Mission in support of Ukraine, EUMAM Ukraine*) практично завершила організаційний етап і, станом на кінець місяця, набула оперативної спроможності. Завданням *EUMAM* є тренування українських військових і координація зусиль держав-членів ЄС у цій сфері. Установчий мандат передбачає термін діяльності два роки і бюджет у €106,7 млн.

Аналіз подій листопада 2022р. дозволяє зробити наступні ключові висновки стосовно поточної ситуації та найближчих перспектив перебігу конфлікту:

- ✓ Україна утримала ініціативу на театрі воєнних дій, закріпивши успіх попередніх осінніх місяців та здійснивши масштабну чергову наступальну кампанію зі звільнення правобережжя Дніпра;
- ✓ попри зростання ефективності та нагромадження можливостей українських Збройних Сил протидіяти масованим ракетним атакам на об'єкти критичної інфраструктури, залишається особливо гострою проблема розвитку багаторівневої ППО/ПРО;
- ✓ мірою переходу характеру протистояння у «війну на виснаження», ключову роль відіграє здатність безперервного забезпечення військових і економічних потреб України як у короткостроковій, так і в більш тривалій перспективі.

II.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

Листопад 2022р. був насичений подіями, заходами, акціями тактичного і стратегічного значення, які мали безпосередній чи відкладений вплив як на внутрішню ситуацію в Україні, її зовнішньополітичне становище, так і на динаміку процесів в Європі та світі. Характерними особливостями були: (а) спрямованість дій української влади на подолання наслідків ракетного терору росії, забезпечення воєнної і фінансової допомоги, просування національних інтересів у різних регіонах світу; (б) поширення процесів міжнародного засудження російської агресії і ізоляції путінського режиму, чітка політико-правова кваліфікація рф, як країни-спонсора тероризму; (в) продовження руху України до ЄС і НАТО.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ

У листопаді 2022р. спостерігалася досить висока інтенсивність політико-дипломатичних контактів, які українська сторона фокусувала на забезпеченні підтримки відновлення енергосистеми, активізації воєнного та економічного співробітництва, просуванні ініціатив на світовій арені. Можна виокремити наступні пріоритетні напрями.

Перше. Політичні перемовини на високому і вищому рівнях. Протягом місяця Київ відвідали Прем'єр-міністр Великої Британії Р.Сунак, Президент Греції К.Сакелларопулу, Прем'єр-міністр Бельгії А. Де Кроо, глава Уряду Литви І.Шимоніте, делегація міністрів закордонних справ семи держав Балтії та Північної Європи тощо.

Також на початку місяця відбувся робочий візит до України делегації глав місій держав-членів НАТО при штаб-квартирі Альянсу. Продуктивними були перемовини керівництва України з представниками інституцій ЄС — віце-президентом Єврокомісії В.Домбровскісом і комісаром ЄС з питань енергетики К.Сімсон. Паралельно на різних рівнях (Офіс Президента, Уряд, МЗС) тривали контакти з дипломатами та урядовцями

США, Іспанії, Польщі, Чорногорії, Молдови, Словенії, Німеччини, Японії, Ісландії, Чехії та ін.

Друге. Українська сторона з метою відстоювання і просування національних інтересів брала активну участь у роботі міжнародних інституцій, у різноманітних форумах і заходах. Зокрема 21 листопада позиція офіційного Києва була озвучена на сесії ПА НАТО. 24 листопада Президент України виступив на екстреному засіданні РБ ООН, присвяченому російському ракетному терору, і того ж дня звернувся до учасників сесії ПА ОБСЄ із закликом спільного протистояння російській агресії.

Своєю чергою, представники України відстоювали позиції держави, поширювали об'єктивну інформацію про російську агресію в рамках міжнародного симпозиуму «Європейська ідея», на конференції *Halifax International Security Forum*, саміті *NYT DealBook*, на 104-му Конгресі мерів і голів муніципалітетів Франції тощо. Також слід відзначити участь України у 27 Конференції ООН зі зміни клімату.

Третє. Офіційний Київ виступив з рядом важливих ініціатив. Широкого резонансу набуло проведення 26 листопада в Києві першого Міжнародного саміту *International Summit on Food Security* щодо реалізації української гуманітарної ініціативи *Grain from Ukraine* для закупівлі продовольства для країн Африки та Азії. Спільно з Європарламентом і Асоціацією європейських міст *Eurocities* був запроваджений проект допомоги містам України в постачанні генераторів. Українська сторона запропонувала проведення міжнародної виставки Експо-2030 в Одесі. За ініціативи України відбулася низка міжнародних заходів стосовно: (а) забезпечення захисту і безпеки дітей під час війни; (б) підвищення ефективності санкцій проти країни-агресора; (в) створення спеціального міжнародного трибуналу з розслідування злочинів російських окупантів.

Четверте. Тривали заходи в рамках економічної дипломатії. Українська сторона взяла участь у авторитетному міжнародному форумі *Bloomberg New Economy Forum*. Відбулися перемовини з керівництвом Світового банку, президентом Американської торговельної палати в Україні, керівництвом банківського холдингу США JPMorgan Chase & Co тощо.

Активна міжнародна діяльність України сприяла зміцненню її позицій у світі, розвитку двосторонніх відносин у різних сферах, акумуляції міжнародної допомоги, посиленню впливу в міжнародних організаціях і синергії міжнародного протистояння російській агресії.

МІЖНАРОДНІ ПОДІЇ І ЗАХОДИ

У листопаді відбулися міжнародні події, пов'язані з війною в Україні, які мали стратегічне значення і вплив у світовому дискурсі.

14 листопада ГА ООН ухвалила резолюцію стосовно відшкодування збитків, завданих Україні внаслідок російської агресії. У документі наголошується, що росія «повинна нести правові наслідки всіх своїх міжнародно-протиправних діянь, включно з відшкодуванням шкоди, заподіяної такими діями». Попри політичний характер, це рішення ГА ООН має важливе значення для започаткування роботи над міжнародним механізмом арешту та наступної передачі нашої державі заморожених російських активів, які, за різними оцінками, складають близько \$300 млрд.

16 листопаді G20 ухвалила резолюцію з засудженням війни в Україні. У підсумковому документі наголошується, що «більшість членів рішуче засудили війну в Україні та підкреслили, що вона спричиняє величезні людські страждання та поглиблює існуючі вразливості у світовій економіці». На саміті В.Зеленський виклав позицію України, окресливши 10 пунктів досягнення миру для нашої країни.

19 листопада Саміт Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва ухвалив антивоєнну декларацію, закликав росію вивести війська з території України. На думку учасників саміту, війна в Україні «підриває енергетичну та продовольчу безпеку й підвищує ризики фінансової стабільності...».

21 листопада сесія ПА НАТО визнала росію державою-спонсором тероризму і закликала до заснування спеціального трибуналу для притягнення до відповідальності путінського режиму за воєнні злочини.

23 листопада Європарламент ухвалив резолюцію, якою росія оголошується державою-спонсором тероризму. У документі Європарламент: (а) заявив про підтримку незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України; (б) визнав росію «державою-спонсором тероризму»; (в) закликав держави-члени ЄС до всеосяжної міжнародної ізоляції росії; (г) підтримав розслідування злочинів, скоєних рф, і створення спеціального міжнародного трибуналу.

Ці рішення ПА НАТО і Європарламенту ініціюють наступний процес міжнародного визнання тероризмом злочини російської влади в Україні. Отже, 24 листопада нижня палата парламенту Нідерландів оголосила росію державою-спонсором тероризму. Протягом жовтня-листопада аналогічні рішення ухвалили ПАРЄ, а також парламенти Латвії, Литви, Естонії, Польщі, Чехії.

Процес законодавчо-правового визнання рф державою-терористом має важливе стратегічне значення з огляду на: (а) подальше пожорсткішання антиросійського санкційного режиму; (б) посилення політико-економічної ізоляції країни-агресора; (в) конфіскації заморожених російських активів; (г) створення міжнародного трибуналу з розслідування злочинів рф.

Слід констатувати, що останнім часом унаслідок активної політики засудження і ізоляції країни-агресора:

- ✓ росію виключили зі складу Ради Європи;
- ✓ позбавили членства в Раді ООН з прав людини;
- ✓ агресія рф була засуджена на міжнародних майданчиках — ГА ООН, ЄС, ПАРЄ, НАТО, ОБСЄ, G7, G20;
- ✓ ПАРЄ, Європарламент і ряд парламентів країн ЄС визнали росію державою-спонсором тероризму;

- ✓ представників рф виключили з керівної Ради Міжнародної організації цивільної авіації, Всесвітньої туристичної організації ООН, позбавили головування в Комітеті Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, виключили з інших міжнародних організацій.

Окреслюючи перебіг деяких міжнародних подій в листопаді 2022р. також слід звернути увагу на дві помітні тенденції. **По-перше**, серед політичного істеблшменту ЄС розпочався процес вироблення концептуальних засад довгострокової політики об'єднаної Європи щодо рф. Верховний представник ЄС Ж.Боррель на рівні міністрів закордонних справ країн ЄС ініціював дискусію щодо перегляду п'яти базових принципів відносин з росією, які були узгоджені ще у 2016р.

По-друге, в листопаді активізувався процес міжнародного визнання Голодомору геноцидом, злочином проти українського народу та людства. Такі декларації ухвалили парламенти Румунії, Молдови, Ірландії, Німеччини. З одного боку, це акт відновлення історичної справедливості щодо жертв комуністичного терору. А з іншого — опосередкована реакція на терор сучасної росії.

КРОКИ НА ШЛЯХУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Протягом листопада тривав процес імплементації рекомендацій Єврокомісії і положень Угоди про асоціацію Україна-ЄС. Зокрема Верховна Рада в першому читанні ухвалила законопроект про національні спільноти. На порядку денному Парламенту друге читання законопроекту про медіа. Зроблено крок у безпековому співробітництві Києва і Брюсселя — розпочата робота військової допоміжної місії з підтримки України (*EUMAM Ukraine*).

Спостерігалися певні зрушення і на євроатлантичному напрямі. 16 листопада Верховна Рада ратифікувала Меморандум щодо співробітництва з НАТО з питань зв'язку, розвідки, спостереження та рекогносцировки. Згодом відбулося засідання Комісії Україна-НАТО, під час якого українська сторона акцентувала увагу на актуальності забезпечення ефективної, інтегрованої з НАТО протиповітряної та протиракетної оборони нашої країни.

З метою лобіювання заявки України на пришвидшений вступ до НАТО, офіційний Київ задіяв механізм укладення двосторонніх декларацій з підтримки членства України в Альянсі. Отже, 26 листопада таку декларацію було підписано з Прем'єр-міністром Бельгії А. Де Кроо (в жовтні — з Главою Уряду Чехії). Таку ініціативу українська влада розпочала активно просувати на різних рівнях політико-дипломатичних відносин з країнами НАТО. Однак нині, з огляду на стриману позицію Альянсу, ряд зовнішніх і внутрішніх обставин, передчасно прогнозувати реальні перспективи євроатлантичної інтеграції України.

Підбиваючи підсумки листопада слід відзначити, що зовнішньополітична діяльність української влади була зосереджена на забезпеченні підтримки для відновлення енергетичної інфраструктури, зміцненні оборони країни проти ракетного терору росії, просуванні національних інтересів на світовій арені тощо. Спостерігалися чіткі тенденції, з одного боку, зміцнення міжнародної солідарності з Україною і посилення її позицій на міжнародних майданчиках. А з іншого — активізації стратегічно важливого процесу політико-правового визнання росії країною-спонсором тероризму. Це матиме довгострокові масштабні наслідки у плані подальшої політико-економічної ізоляції путінського режиму та покарання за скоєні злочини.

Заслужовують на увагу й політико-дипломатичні зусилля української сторони, спрямовані на активізацію процесів європейської та євроатлантичної інтеграції.

III. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА СФЕРА

1. ЗАКОНОДАВСТВО

Верховна Рада в листопаді 2022р. ухвалила понад 80 актів, в т.ч. 16 законів. Предметом законодавчого регулювання/удосконалення стали як загальні питання належного забезпечення функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, утвердження та захисту прав людини (закони «Про Державний бюджет України на 2023 рік», «Про поштовий зв'язок», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування місцевої та добровільної пожежної охорони» та ін.), так і удосконалення конституційно-правового регулювання оборони України.

Зокрема, 16 листопада окремими законами було подовжено строк дії воєнного стану в Україні та проведення загальної мобілізації з 21 листопада 2022р. на 90 діб.

Законом «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» щодо деяких питань визначення правового статусу тимчасово окупованих територій України в умовах воєнного стану» встановлено, що «дата початку і дата завершення тимчасової окупації територій визначаються Кабінетом Міністрів України».

Законом «Про внесення змін до Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час» зокрема передбачено, що бронюванню підлягають військовозобов'язані, які працюють: (1) в органах державної влади, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, у разі якщо це необхідно для забезпечення функціонування зазначених органів; (2) на підприємствах, в установах і організаціях, яким встановлено мобілізаційні завдання (замовлення), у разі якщо це необхідно для виконання

встановлених мобілізаційних завдань (замовлень); (3) на підприємствах, в установах і організаціях, які здійснюють виробництво товарів, виконання робіт і надання послуг, необхідних для забезпечення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань; (4) на підприємствах, в установах і організаціях, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період. Критерії та порядок, за якими здійснюється визначення підприємств, установ і організацій, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період, встановлюються Кабінетом Міністрів України.

2. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

1. У листопаді Конституційним Судом України було прийнято більше 50 різних **актів**, серед яких лише два рішення Суду – рішення Великої палати та рішення Другого сенату (за результатами розгляду конституційної скарги).

1 листопада на пленарному засіданні Велика палата КСУ ухвалила Рішення у справі щодо конституційного контролю змін до Конституції України, що набули чинності, за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)».

Суб'єкт права на конституційне подання твердив, що Закон є неконституційним, вважаючи, що його було ухвалено з порушенням конституційної процедури. У результаті розгляду цієї справи КСУ дійшовши висновку, що конституційну процедуру розгляду, ухвалення та набуття чинності названим Законом не було порушено, тому **КСУ визнав оспорюваний Закон таким, що відповідає Конституції України**.

У цій ситуації прикметним є те, що КСУ спеціально зазначив/вважає, що «для забезпечення послідовності своєї судової практики, юридичної визначеності й конституційної стабільності, /.../ йому належить здійснювати подальший (*a posteriori*) конституційний контроль щодо конституційних поправок після набрання ними чинності, оскільки відсутність судового контролю за процедурою розгляду та ухвалення відповідних законів, що їх визначено приписами розділу XIII Конституції України, може мати наслідком обмеження чи скасування прав і свобод людини й громадянина, ліквідацію незалежності чи порушення територіальної цілісності або зміну конституційного ладу в спосіб, що його не дозволено Конституцією України». Останнє «твердження КСУ» можна розглядати як спробу фактичного «розширення» меж своїх конституційно встановлених повноважень.

Натомість, висловлене КСУ «конституційне застереження стосовно практики підготовки й ухвалення законів про внесення

змін до Конституції України, які не мають належних ознак зваженості та послідовності, що іманентно мають бути властивими для ухвалення конституційних поправок, зокрема щодо реального розведення в часі двох голосувань ВРУ за законопроект» є логічно обґрунтованим, юридично коректним та заслуговує на відповідну реакцію Парламенту.

2. На засіданні КСУ 24 листопада судді вкотре не змогли обрати Голову КСУ, що загостило внутрішньоорганізаційну кризу Суду та мало наслідком подачу трьох суддів КСУ заяв про відставку. Відповідно до чинного законодавства такі заяви повинні бути розглянуті Судом протягом місяця з дня їх подачі. Враховуючи те, що всі троє суддів були призначені Верховною Радою, позитивний розгляд заяв про їх відставку та призначення Парламентом нових суддів КСУ може призвести до суттєвого «зміцнення позицій» Глави держави та його найближчого оточення в єдиному органі конституційної юрисдикції.

IV. ЕКОНОМІКА

ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ

Головні політичні рішення у сфері економіки у листопаді 2022р. були спрямовані на **зміцнення інституційного і фінансового базису відновлення країни**, а також посилення взаємодії і співпраці з партнерськими країнами та міжнародними інститутами.

Верховна Рада 3 листопада 2022р. ухвалила **Закон про Бюджет-2023**. Головні макроекономічні показники мають раціональний характер — зростання ВВП на 3,2%, інфляція — на рівні 28%, на кінець 2023р. гривня девальвує до 45,8 грн./\$. Середня зарплата складе 18,3 тис. грн.

Ключовим пріоритетом видатків держбюджету — фінансування витрат на оборону та безпеку — 1,14 трлн. грн. (43% загального обсягу видатків, або 18% ВВП).

Граничний обсяг дефіциту встановлено на рівні 1,29 трлн. грн. (20,6% ВВП). У доларовому еквіваленті дефіцит бюджету — \$38 млрд. (\$3,16 млрд. щомісяця), який вдасться **профінансувати через фінансову допомогу** міжнародних партнерів.

17 листопада Президент України підписав ухвалений ВР Закон **стосовно захисту фінансової системи** України від дій держав (насамперед, росії та Білорусі), які здійснюють збройну агресію проти України, та адаптації законодавства до окремих стандартів FATF і вимог Директиви ЄС (у частині забезпечення відповідності законодавства у частині боротьби з відмиванням грошей міжнародним і європейським стандартам), що суттєвим чином зміцнить вітчизняну фінансову систему.

Важливість вказаного Закону зумовлена зокрема тим, що його ухвалення було частиною «домашнього завдання» для України як кандидата у члени ЄС.

Серед міжнародних рішень виокремлюється **ухвалення Генасамблеєю ООН**

резолуції спрямованої на створення реєстру збитків, завданих Україні внаслідок російської війни. Генасамблея визнала, що **росія має бути притягнута до відповідальності** за порушення міжнародного права, зокрема її агресію, а також міжнародного гуманітарного права і прав людини.

Резолюція містить підтвердження позиції держав ООН щодо підтримки суверенітету, незалежності, єдності й територіальної цілісності України та вимогу до агресора негайно припинити застосування сили й повністю і беззастережно вивести всі свої збройні сили з території України в межах її міжнародно визнаних кордонів.

Хоча резолюція не має зобов'язуючого характеру, однак надалі **зможе стати підставою** для майбутніх фінансових відшкодувань (репарації), хоча немає впевненості у тому, що такий механізм зможе бути застосований (як наслідок складних і суперечливих міждержавних політичних, дипломатичних і юридичних правил і практик).

Своєю чергою, Європейський парламент 24 листопада підтримав пропозицію Європейської комісії про надання Україні у 2023р. **€18 млрд.** у новому форматі «макрофінансової допомоги плюс» (позика на «дуже пільгових довгострокових умовах») для стабільного забезпечення життєдіяльності державних функцій під час війни. Водночас, вказана фінансова підтримка пов'язана з секторальними та інституційними реформами, зокрема тими, які спрямовані на «боротьбу з корупцією та зміцнення верховенства права».

Між тим, ЄС продовжує вже оголошене фінансування 2022р. Так, Україна 22 листопада отримала другий транш обсягом €2,5 млрд. в рамках поточної виняткової восьмої за рахунком програми макрофінансової допомоги ЄС (МФП).

Слід підкреслити, що **головним фінансовим партнером України залишаються**

США, які спонукають і ЄС збільшити фінансову допомогу Україні, економічне становище якої через постійні бойові дії, погіршується. Причому США демонструють таке **збільшення власним прикладом**, зокрема у середині листопада мобілізували додаткові \$4,5 млрд. допомоги Україні **у вигляді грантів** для прямого фінансування бюджету. До того ж, після завершення цих виплат загальна **пряма бюджетна підтримка України з боку США зростає до \$13 млрд.** — усі ці кошти надані у вигляді грантів.

Доречно зазначити, що влада докладає зусиль, спрямованих на пошук джерел фінансування державних потреб з внутрішніх ресурсів. Так, 6 листопада Національна комісія з цінних паперів... (КЦПФР) ухвалила рішення про забезпечення **примусового відчуження у власність держави** акцій ПАТ «Укрнафта», ПАТ «Укртатнафта», АТ «Мотор Січ», ПрАТ «АвтоКрАЗ» та ПрАТ «Запоріжтрансформатор» (стратегічно важливі підприємства, які пов'язані з вітчизняними олігархами). Тобто вказані компанії перейдуть у власність держави і працюватимуть на потреби протидії агресору.

Наразі невідомо, чи буде передача акцій цих підприємств компенсуватися їх колишнім власникам та міноритарним акціонерам. Така невизначеність, якщо терміново не буде виправлена, може призвести до хаотичного перерозподілу власності і значних втрат держави внаслідок довготривалих судових процесів. Вірогідно, у найближчі місяці такі механізми будуть відпрацьовуватись.

ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ

Попри агресію, Україна, завдяки підтримці і допомозі міжнародних партнерів, намагається зміцнювати економічне середовище країни. Хоча широкомасштабні бомбардування спричинили великі втрати і руйнування, однак процеси відновлення продовжуються.

Важливим економічним індикатором виступає **обсяг валових міжнародних резервів**, які, станом на 1 листопада 2022р., склали \$25,2 млрд. (упродовж жовтня зросли на 5,5%). Є підстави стверджувати, що за результатами останнього місяця осені обсяг резервів не зменшиться, оскільки продовжувались надходження від міжнародних партнерів.

Це підтверджується тим, що у листопаді **зменшилися валютні інтервенції** НБУ. Так, якщо за перші три тижні жовтня інтервенції перевищили \$1,8 млрд., то за такий же період листопада — вдвічі менші.

Поряд з цим, упродовж листопада відбувалось **слабке послаблення гривні** на готівкових ринках — з 39,58/39,73 грн./\$1 (станом на 31 жовтня) до 40,12/40,28 грн./\$1 (станом на 23 листопада). Поки не можна стверджувати, що це є проявом нової хвилі побоювань населення стосовно ескалації російської агресії.

Опубліковані статистичні дані НБУ також вказують на продовження **зростання депозитів населення** у гривні та валюті. Так, у жовтні загальний портфель зріс на \$211 млн. (+2,5%) і майже 1 млрд. грн., а попередні дані вказують на продовження такої тенденції у листопаді.

Такі процеси (які, вірогідно, продовжилися й у листопаді) пов'язуються з **«валютною лібералізацією»** — можливістю придбати безготівкову валюту в банках із подальшим розміщенням на строковому депозиті терміном не менше 3-х місяців, а також можливості конвертації гривні (без обмеження по сумі) у строкові валютні вклади від 6 місяців за офіційним курсом. Обидва інструменти спрямовані на захист заощаджень населення в умовах курсових та інфляційних дисбалансів.

Водночас, наповнення депозитних рахунків **може мати позитивний** (стабілізуючий) вплив на макроекономічне середовище.

Ситуація у різних **сферах реального сектору залишається складною**, хоча й є позитивні «сигнали».

Так, у листопаді 2022р. Держстат оприлюднив результати власного **дослідження очікувань промислових підприємств** у IV кв. 2022р. стосовно перспектив розвитку їх ділової активності. **Результати виявилися кращими**, ніж були у попередньому кварталі.

Зокрема, у IV кв. 2022р. **індикатор ділової впевненості** у промисловості підвищився порівняно з III кв. 2022р. на 2,4 відсоткових пункти (в.п.) і становить мінус 14,8%, у переробній промисловості цей показник підвищився (порівняно з попереднім

кварталом) на 2,8 в.п. і становить мінус 13,6%. **Індикатор ділового клімату** в промисловості підвищився на 0,6 в.п. і становить мінус 1,5%, у переробній промисловості цей індикатор підвищився на 0,8 в.п. і становить мінус 1,3%.

Також у листопаді Держстат опублікував зведені дані стосовно **фінансових результатів** діяльності підприємств 2021р. Відповідно до них, абсолютна більшість галузей вітчизняної економіки продемонстрували впевнений плюс, а в деяких — минулий рік став найкращим у новітній історії.

Цим фактично була **сформована «подушка безпеки»**, яка дозволила частині підприємств функціонувати під час війни або принаймні уберегтися від краху.

За підсумками 2021р., загальний фінансовий результат українських підприємств усіх галузей становив 1,119 трлн. грн., прибутковими були 73,3% усіх підприємств, які заробили 1,352 трлн. грн. Тобто українська економіка увійшла у війну, перебуваючи на одному з найкращих для себе рівнів, що й було серед вагомих чинників недопущення економічного краху. Водночас, поки зарано говорити про програми розвитку економіки країни щонайменше до кінця року, а в цей період може йтися виключно про економічне виживання бізнесів.

Поряд з цим, Кабінет міністрів скасував близько 600 дозволів, які необхідні для ведення бізнесу, на воєнний час. Бізнес очікує, що **певна частина спрощень залишиться і після закінчення війни**, що матиме **позитивний ефект** для прискореного відновлення країни.

Зауважимо, вказане — це поки дуже хиткі позитивні сигнали. Вони зможуть стати

дієвими залежно від ситуації на світових енергетичних ринках.

На початку листопада на світових ринках спостерігалось незначне, проте послідовне зниження цін на нафту. Головним чинником цього стало оголошення влади Китаю про строгий підхід до стримування COVID — дотримання політики COVID-zero, на тлі того, що чисельність інфікованих в Китаї зросла, що, своєю чергою, може спровокувати ще більше обмежувальних заходів. Саме це раніше зруйнувало надії на відновлення стійкого попиту на нафту в Китаї.

Однак, **малоймовірно, що така тенденція утримається** упродовж кількох місяців. А тому й вплив на світову інфляцію буде обмеженим. В Україні ж **ціновий фактор енергоресурсів залишатиметься значним** (внаслідок високої залежності від імпорту та ризиків девальвації гривні) навіть тоді, коли ситуація у світі стабілізується.

Поряд з цим, Міністерство аграрної політики рапортувало, що українські аграрії завершили збір пшениці, урожай склав 19,4 млн. т, що на 40% менше, ніж у рекордному 2021р. (32,2 млн. т). Нагадаємо, що до війни АПК генерував до 40% валютної виручки країни.

Зрозуміло, у 2022р. відповідний показник суттєво зменшиться. Ключовою **проблемою діяльності** найбільших виробників та експортерів АПК у 2022р. виявилася **неможливість експортувати** товари через українські чорноморські порти. Альтернативні маршрути через кордон Україна-ЄС поки не готові поглинати величезні потоки товарів.

2023р., імовірно, стане найскладнішим для АПК. Виробники та експерти не говорять про зростання та розширення, а головний пріоритет — економічне виживання.

ЯДЕРНА БЕЗПЕКА

Терористичні війська рф збільшили інтенсивність обстрілів Запорізької АЕС. За повідомленням «Енергоатома», 19-20 листопада російські військові обстріляли майданчик Запорізької АЕС — пошкоджено естакади зв'язку зі спецкорпусами, баки запасу знесоленої води, систему продувки парогенераторів, допоміжні системи одного з загальностанційних дизель-генераторів та інше обладнання інфраструктури станції. Експерти МАГАТЕ, які знаходяться на станції, повідомили про близько 12 вибухів на майданчику ЗАЕС та прилеглий території. Також зафіксовані влучання в районі підстанції «Райдуга». Характер та перелік пошкодженого обладнання ЗАЕС свідчить, що російські військові цілили та вивели з ладу саме ту інфраструктуру, яка є необхідною для запуску енергоблоків №5 та №6 і відновлення виробництва електроенергії на ЗАЕС.

Наприкінці листопада з'явилися ознаки того, що російські озброєні формування готуються залишити електростанцію під впливом МАГАТЕ, а також президентів Франції і Туреччини. Однак головним фактором, що реально може змусити російські військові підрозділити відступити з території ЗАЕС та м.Енергодар у наступні 1-2 місяці є поступовий наступ ЗСУ в Запорізькій області.

РИНОК ГАЗУ

«Газпром» продовжує поширювати маніпулятивну інформацію, щоб виправдати використання газу як зброї. 22 листопада «Газпром» «зафіксував осідання» газу, призначеного для Молдови, в Україні. ТОВ «Оператор ГТС України» спростував звинувачення, вказавши, що обсяги газу, які були подані через точку з'єднання з рф «Суджа», зокрема для Молдови, були передані на точках виходу з України «Олексіївка» та «Гребеники» в повному обсязі. Це підтверджено актами прийому-передачі газу, підписаними суміжними операторами Молдови та рф, одним з яких є сам «Газпром». Також

оператор зазначив, що з кінця вересня транспортування газу з Молдови до України через точку «Гребеники» відбувалося в режимі віртуального реверсу, що може пояснити зміни у фізичних потоках. Це також підтвердив міністр інфраструктури Молдови А.Спіну, який вказав, що частина транзитного газу не надходила до країни фізично, а закачувалась в українські ПСГ як запас.

НАК «Нафтогаз України» отримав кредитні кошти для закупівлі газу в ЄС. Кошти в розмірі 2 млрд. норвезьких крон (близько \$195 млн.) надані урядом Норвегії через Європейський банк реконструкції та розвитку для фінансування закупівлі природного газу. «Нафтогаз» буде «формальним одержувачем» палива, тоді як кошти будуть перераховані напряму європейським постачальникам. Відповідна допомога є частиною пакета в 10 млрд. норвезьких крон (приблизно \$976 млн.), які Норвегія виділила Україні на 2022-2023рр.

РИНОК ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

23 листопада рф здійснила сьому масовану атаку на енергетичні об'єкти України. Було випущено 67 крилатих ракет, 51 з яких вдалося збити, також було знищено п'ять дронів-камікадзе. Утім частина ракет досягла цілей та спричинила тимчасове знеструмлення усіх АЕС, а також більшості ТЕС і ГЕС, було уражено й об'єкти електропередачі. Через зниження частоти на Рівненській, Південноукраїнській та Хмельницькій АЕС спрацював аварійний захист, унаслідок чого всі енергоблоки були автоматично відключені та здійснювали роботу без генерації в енергосистему. Це перший випадок такого відключення за всю історію ядерної енергетики України. Також було зупинено живлення власних потреб Запорізької АЕС. Станом на 25 листопада, більшість генерації уже запущена, а Запорізька АЕС знову з'єднана з енергосистемою України. Найбільша в історії атака російських військ на об'єкти енергетичної інфраструктури України була зафіксована 15 листопада, коли

терористи запустили 96 крилатих ракет, а також керовані авіаційні ракети та ударні дрони по 15 енергетичних об'єктах, зокрема високовольтних підстанціях і ТЕЦ. У результаті масованого удару від електропостачання було відключено близько 10 млн. українців у Києві та 17 областях.

Поступове відновлення роботи ОЕС України відбулося насамперед завдяки професійній та самовідданій роботі працівників компанії НЕК «Укренерго», регіональних операторів систем розподілу, а також генеруючих компаній. Своєю чергою Уряд України проводить активну роботу із залучення зовнішніх джерел фінансування та організації поставок необхідного енергетичного обладнання для ремонту пошкоджених у результаті російських ракетних ударів об'єктів критичної інфраструктури.

Уряд України максимально спростив ввезення енергетичного обладнання для всіх категорій населення. Окремим протокольним рішенням Кабінет Міністрів зафіксував безперешкодне митне оформлення імпорту електрогенераторів, трансформаторів, акумуляторів та іншого обладнання без сплати митних платежів і податків для фізичних осіб. Державна митна служба опублікувала роз'яснення щодо декларування під час ввезення генераторів. «Ощадбанк» запустив

кредитування бізнесу для купівлі та встановлення обладнання для безперебійної роботи енергосистеми за ставкою 0%. Загалом, за період з 1 по 21 листопада імпортовано 136 тис. генераторів різного типу загальною вартістю майже \$88 млн., за митною пільгою завезено 32 тис. генераторів.

Суттєве збільшення кількості генераторів вплинуло на збільшення попиту на всі марки нафтопродуктів, за винятком автомобільного газу (LPG).

Україна захищає свої цивілізовані права на законодавчому та дипломатичному фронті.

Президент України В.Зеленський під час виступу на панелі «Цифрова трансформація» у межах саміту G20 назвав атаки по Україні справжнім виступом російської федерації на саміті. Верховна Рада, своєю чергою, звернулася до держав G20 з пропозицією виключити рф зі свого складу, оскільки її членство не відповідає цілям і принципам об'єднання (Законопроект №8203). Парламент закликав засудити терористичні дії росії, спрямовані на знищення української держави, геноцид українського народу, дестабілізацію енергетичної системи та продовольчої безпеки держав світу. Депутати просять G20 посилити санкційний тиск на рф для

відновлення міжнародного правопорядку, що базується на взаємній повазі та співробітництві, а не на ядерному чи будь-якому іншому шантажі, примусі та застосуванні сили.

За ініціати́ви Міненерго відбулося надзвичайне засідання Міжнародної енергетичної консультативної ради високого рівня, на якому розглядалися питання з надання Україні додаткового енергетичного обладнання. У Міністерстві констатували зростання в рази потреб у обладнанні після атаки 15 листопада. Робоча група Міненерго з питань організації гуманітарної допомоги розподілила понад 100 т обладнання, техніки та матеріалів між низкою енергетичних підприємств — зокрема, 73 генератори, доставлені з Великої Британії, близько 80 т обладнання і матеріалів, наданих Ірландією, Естонією, Німеччиною, Францією, Норвегією, Швейцарією, Австрією.

Комісар ЄС з питань енергетики К.Сімсон анонсувала нарощування підтримки України у відновленні енергетичної інфраструктури. Федеральне міністерство закордонних справ Німеччини заявило, що виділить €1 млн. невідкладної допомоги, яка буде внесена до Фонду енергетичної підтримки України. Мер Будапешта Г.Карачонь заявив про відправку до Києва електрогенератора й двох теплових гармат. Спільні програми в енергетиці та підтримка держбюджету на 2023р. також була предметом переговорів Прем'єр-міністра України Д.Шмигала з віцепрезиденткою Світового банку А.Б'єрде.

Президент В.Зеленський підписав Закон щодо створення Фонду ліквідації наслідків збройної агресії (Законопроект №8027). Закон передбачає, що всі кошти від націоналізації російських активів направлятимуть до спецфонду і надалі використовуватимуть за погодженням із профільним Комітетом Верховної Ради за визначеними напрямками.

Під час виступу на Європейському тижні сировини 2022 Прем'єр-міністр України Д.Шмигаль наголосив, що Україна залишається відданою «зеленому» переходу й досягненню цілей Європейського зеленого курсу. З його слів, повоєнна відбудова ґрунтуватиметься на розвитку чистих технологій з дотриманням найкращих стандартів ЄС. Також Уряд готовий спільно з Єврокомісією та зацікавленими сторонами працювати над

відмовою від російських ресурсів і посиленням енергетичної та ресурсної безпеки Європи. Д.Шмигаль зазначив, що в Україні зосереджені поклади 22 із 30 видів корисних копалин, які входять до переліку критичних для ЄС.

Верховна Рада прийняла за основу урядовий законопроект, яким передбачено створення і функціонування державної системи моніторингу довкілля (проект №7327). Проект зокрема визначає засади роботи загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення прийняття управлінських рішень і доступу до екологічної інформації та взаємодії її галузевих складових. Також ухвалено Закон, яким передбачено адміністративну відповідальність керівників підприємств за неподання або несвоєчасне подання державному реєстратору інформації про кінцевого бенефіціарного власника (проект №6321). За порушення передбачено накладення штрафу на керівника юридичної особи від 1 000 до 3 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (тобто від 17 тис. грн. до 51 тис. грн.).

Ворожі атаки продовжуються і в кіберпросторі — за час війни на об'єкти енергетичної інфраструктури було здійснено понад 1,2 млн. кібератак проти 900 тис. у 2021р. Крім того, у Центрі протидії дезінформації при РНБО України фіксують значну кількість маніпуляцій, спрямованих на дискредитацію влади. Зокрема у соцмережах ширяться пропагандистські матеріали, що закликають українців збирати мітинги на знак протесту проти відключень електроенергії.

РИНОК НАФТОПРОДУКТІВ

Російські обстріли вплинули на стабільність роботи нафтотранспортної системи. За повідомленнями представників «Транснефті», «Укртранснафта» знову була змущена призупинити транзит російської нафти нафтопроводом «Дружба». Станом на 15:00 23 листопада прокачування нафти з Білорусії у напрямку України тривало. У «Транснефті» пригрозили зупинити його, але пізніше повідомили, що транзит було відновлено о 18:46 за Києвом. Тим часом, український оператор планує підвищення з 1 січня тарифу на €2,10/т (до €13,60/т) через зростання витрат у зв'язку з російською агресією.

VI.

СОЦІАЛЬНА СФЕРА

АКТИВІЗАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ ТА ЗРОСТАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ

Незважаючи на певну адаптацію економіки до функціонування в умовах війни, залишається напруженою ситуація на ринку праці. За інформацією Міністерства економіки України, до кінця року рівень безробіття очікується до 30%. Тим не менше, дані Служби зайнятості України свідчать про зниження числа зареєстрованих безробітних. Згідно з ними, станом на 24 листопада, в Україні офіційно було зареєстровано 223,7 тис. безробітних. В історії спостереження безробіття в Україні таких низьких показників ніколи не було.

Проте слід мати на увазі, що офіційна та реальна картинка мають суттєві розбіжності. Значне число працездатних громадян, які втратили роботу, **не реєструється**. Серед причин зниження показників *офіційно зареєстрованих безробітних*:

(1) виїзд громадян України за кордон. Ті, хто там перебувають, не можуть зареєструватися безробітним;

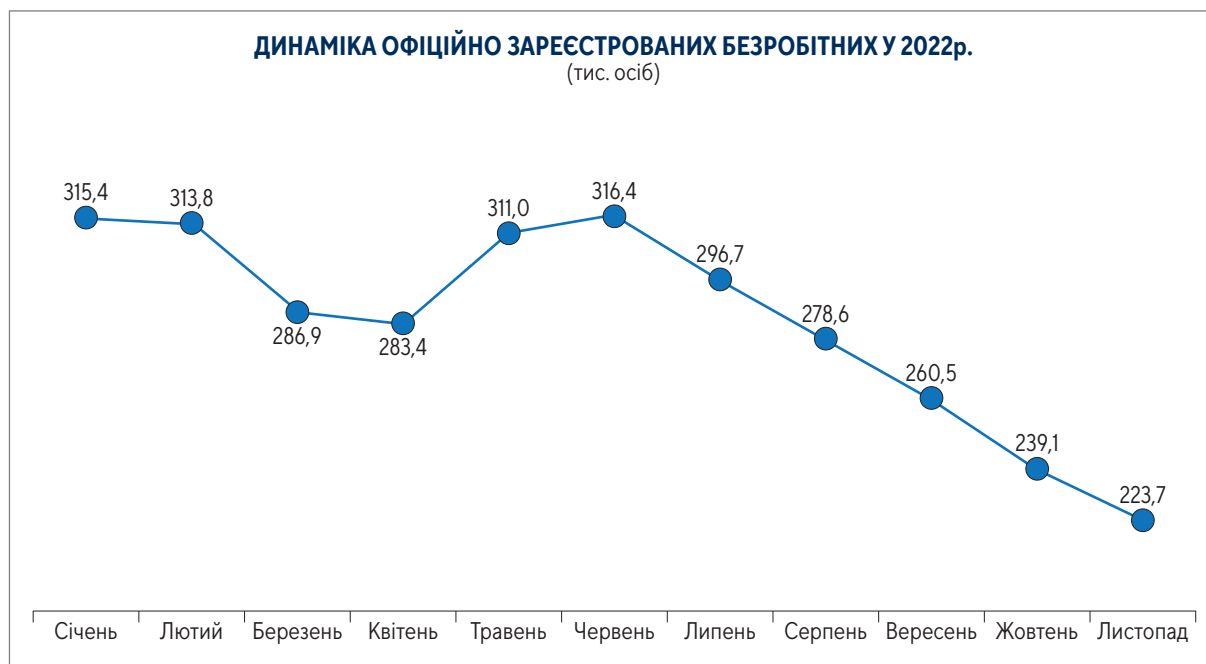
(2) виплата з безробіття здійснюється лише 90 днів, тому для багатьох немає сенсу витрачати час для отримання допомоги заради такого короткого періоду. Наразі виплати отримують лише 171,6 тис. осіб. Середній розмір виплати 4 600 грн.;

(3) чоловіки мають перед реєстрацією з безробіття надати документи з військкомату. Тому зараз майже не реєструються;

(4) відсутність намірів щодо отримання статусу безробітного пов'язують з небажанням громадян підпасти під «трудова мобілізацію». У кількох регіонах нещодавно стартувала державна програма, в рамках якої безробітних залучають на роботу, виплачуючи мінімальну зарплату 6 700 грн. Прожити на ці гроші зараз неможливо, але при цьому доводиться виконувати нелегку фізичну роботу;

(5) поширення «тіньового безробіття» — змінами до трудового законодавства дозволено роботодавцям призупиняти діяльність підприємства, не виплачуючи зарплати, але формально не звільняючи працівників.

ДИНАМІКА ОФІЦІЙНО ЗАРЕЄСТРОВАНІХ БЕЗРОБІТНИХ У 2022р.
(тис. осіб)

Скорочується кількість вакансій. Наприкінці жовтня на 239,1 тис. зареєстрованих безробітних кількість вакансій становила близько 32,3 тис. (понад сім осіб на місце). При цьому зареєстровано багато офіційних безробітних серед держслужбовців, управлінців, працівників законодавчої сфери: до кінця жовтня їх зареєстровано 29 233, а вакансій було лише 1 658 (17,6 осіб на місце).

Не останньою чергою це пов'язано з масовими відключеннями електроенергії, що суттєво впливає на роботу багатьох компаній. Якщо ситуація не налагодиться, підприємці не виключають нову хвилю скорочень.

Водночас сфера зайнятості продовжує адаптуватися до нових викликів у бік підвищення ефективності активних програм і доступності послуг, що надаються.

Значним кроком на цьому шляху стало ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування служби зайнятості, соціального страхування на випадок безробіття, сприяння продуктивній зайнятості населення, у тому числі молоді, та впровадження нових активних програм на ринку праці». Законом суттєво оновлено зміст положень законів «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» та «Про зайнятість населення».

Серед найважливіших положень Закону:

- ✓ змінено механізм квотування працевлаштування безробітних, зокрема скасовуються штрафи за недотримання квот. При цьому роботодавцям компенсують частину витрат на оплату праці або ЄСВ за працевлаштування окремих категорій зареєстрованих безробітних, особливо молоді. Загальна тривалість виплати компенсації становить 12 місяців;
- ✓ змінено підходи до стимулювання зайнятості найбільш вразливих осіб;
- ✓ запроваджено додаткові заходи з подолання тривалого безробіття. Безробітні отримуватимуть фінансову

допомогу для започаткування підприємницької діяльності (раніше схожий механізм передбачав фінансування окремих проектів, які безробітні подавали на розгляд до служби зайнятості);

- ✓ запроваджено посилення страхового принципу: чим більший страховий стаж — тим більший розмір допомоги з безробіття. Нові принципи призначення виплат заохочують до тривалого та легального працевлаштування, тривалість отримання допомоги з безробіття варіюватиметься: від 180 календарних днів (за наявності страхового стажу до трьох років) до 360 календарних днів (за наявності страхового стажу понад 30 років);
- ✓ запроваджено послаблення санкцій для безробітних за звільнення з останнього місця роботи за власним бажанням без поважних причин;
- ✓ фінансування громадських робіт здійснюватимуться за рахунок місцевих бюджетів;
- ✓ скасовано тимчасові роботи для безробітних як такі, що не сприяють мотивації до праці;
- ✓ удосконалено механізм пропозиції підходящої роботи. Підходящою для безробітного вважається робота, яка одночасно відповідає його освіті, професії, кваліфікації, набутому досвіду роботи, враховується тривалість роботи за професією, досвід, тривалість безробіття, а також потреба ринку праці. Також враховується транспортна доступність: час і відстань проїзду до місця роботи (в один бік), де організоване щоденне транспортне сполучення не перевищує однієї години та 40 км;
- ✓ розширено обсяг програм сприяння зайнятості та їх адресатів, зокрема розширено доступність програми з надання ваучерів на навчання з метою підвищення конкурентоздатності на ринку праці. Зокрема право на отримання ваучера отримують нові категорії громадян.

Законом «Про державний бюджет на 2023р.» на активні програми зайнятості **закладено 2,5 млрд. грн.**, що є безпрецедентно високою сумою, втричі більшою, ніж поточного року. Таким чином програмами, спрямованими на підвищення зайнятості, зможуть скористатися значно більше українців. Одним з найефективніших державних інструментів для боротьби з безробіттям є фінансування бізнесу, зокрема створення нових підприємств та виплати за найм переселенців.

ЗАКОНОДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ ЩОДО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

За умов погіршення соціально-економічного самопочуття більшості населення України, пенсійна тема набуває особливої актуальності. Низький рівень залучення осіб до добровільних пенсійних програм (7% працюючого населення) і система добровільного накопичувального пенсійного забезпечення не справляються з головною метою – суттєвого доповнення солідарної розподільчої системи на макроекономічному рівні та забезпечення гідного рівня життя після виходу на пенсію.

Спроможність громадян України формувати добровільні особисті пенсійні накопичення та спроможність держави забезпечити належний рівень доходності цих накопичень під час війни значно знизилися, порівняно з довоєнним часом. Насамперед це пов'язано з тим, що значна частина українських підприємств призупинили свою роботу або через безпосередню військову загрозу,

або через заблокований доступ до ринків збуту чи сировини.

Першим кроком у впровадженні нових підходів до пенсійного забезпечення стало ухвалення Закону про **спрощення участі у пенсійному страхуванні** («Закон про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення механізму участі у загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванні»).

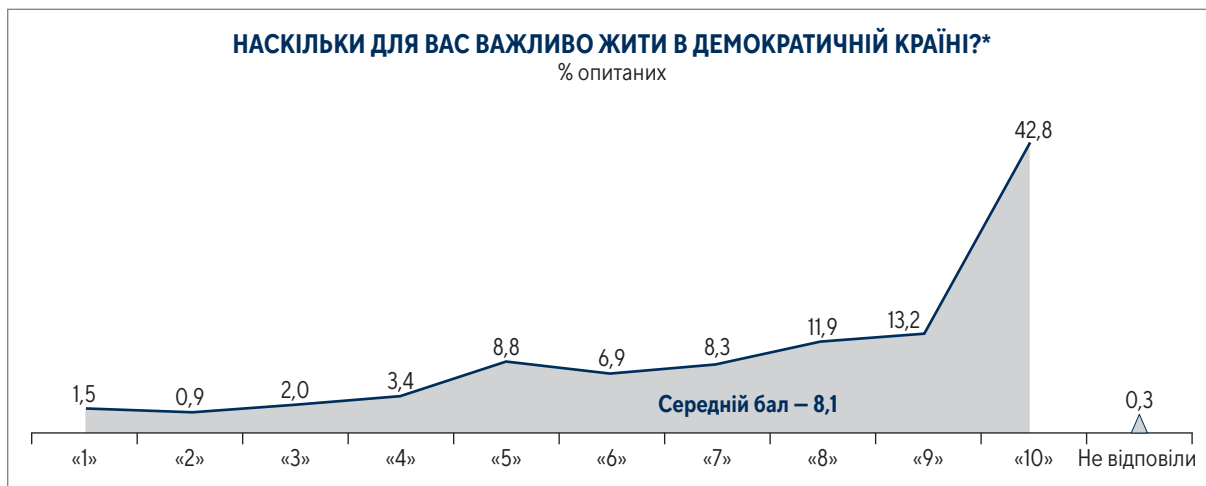
Зокрема з 16 років громадяни України мають право на добровільну сплату страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Під час укладення договору людина має *самостійно визначити розмір страхового внеску, періодичність і строки сплати*. Крім того, Закон унормовує питання щодо здійснення благодійних внесків, які можуть бути як знеособленими, так і персоналізованими.

Зазначена законодавча ініціатива спрямована на те, щоб швидко та просто накопичувати гроші на пенсії. Водночас виникає важливе запитання – незрозуміло, що буде з цими грошима далі. Схема накопичувального пенсійного страхування працює, коли зібрані з платників гроші потім інвестуються у певні активи, що дозволяє, як мінімум, зберегти їх від знецінення, а в ідеалі примножити. Але в новому Законі щодо цього нічого не сказано. Йдеться лише про те, що гроші зараховуються на персональні пенсійні рахунки. Отже не виключено, що новий Закон – лише перший етап накопичення пенсій через «Дію».

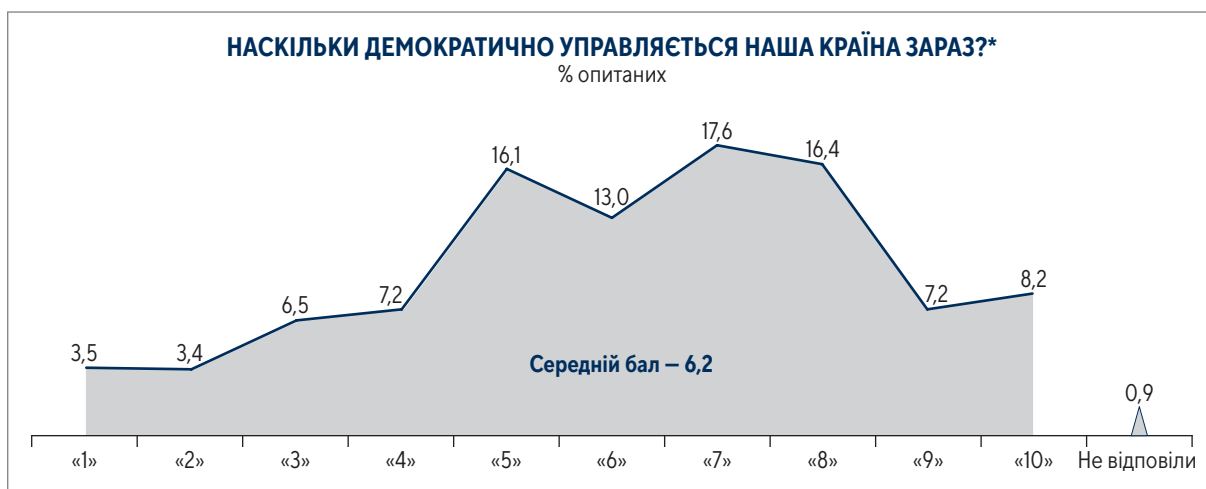

VII.

ПОЗИЦІЇ ГРОМАДЯН З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ¹

* За 10-бальною шкалою від 1 до 10, де «1» означає «зовсім не важливо», а «10» – «дуже важливо».

* За 10-бальною шкалою від 1 до 10, де «1» означає «зовсім не демократично», а «10» – «абсолютно демократично».

¹ Соціологічне опитування проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 22 вересня по 1 жовтня 2022р.

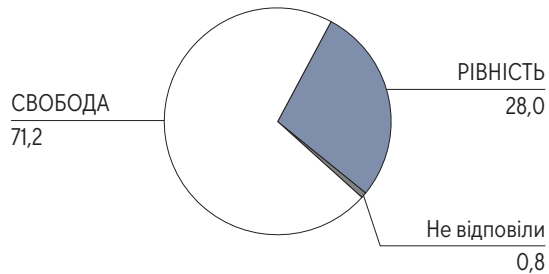
Опитування методом face-to-face проводилося у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській, Чернівецькій областях та м.Києві (у Запорізькій, Миколаївській, Харківській областях – лише на територіях, що контролюються Урядом України та на яких не ведуться бойові дії).

Опитування проводилося у 112 населених пунктах (57 міських та 55 сільських) за стратифікованою багатоступеневою вибіркою із застосуванням випадкового відбору на перших етапах формування вибірки та квотного методу відбору респондентів на заключному етапі (коли здійснювався відбір респондентів за статеві-віковими квотами). Структура вибіркової сукупності відтворює демографічну структуру дорослого населення територій, на яких проводилося опитування, станом на початок 2022р. (за віком, статтю, типом поселення).

Опитано 2 021 респондент віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%. Разом з тим, додаткові систематичні відхилення вибірки можуть бути зумовлені наслідками російської агресії, зокрема, вимушеною евакуацією мільйонів громадян.

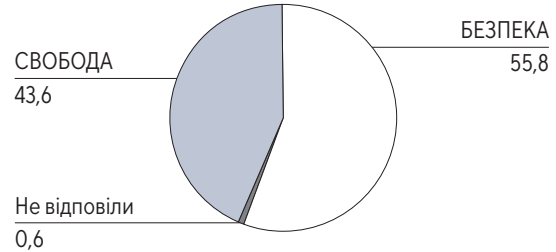
БІЛЬШІСТЬ ЛЮДЕЙ ВВАЖАЮТЬ, ЩО І СВОБОДА, І РІВНІСТЬ ВАЖЛИВІ, АЛЕ ЯКЩО ВСЕ-ТАКИ ПОТРІБНО ВИБРАТИ ОДНЕ З НИХ, ЩО ВИ ВВАЖАЄТЕ БІЛЬШ ВАЖЛИВИМ?

% опитаних

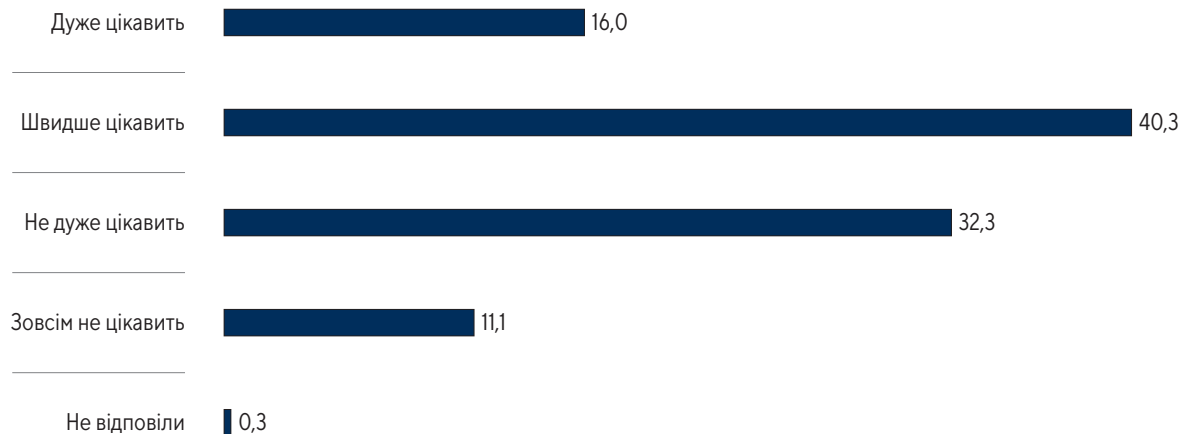
БІЛЬШІСТЬ ЛЮДЕЙ ВВАЖАЮТЬ, ЩО І СВОБОДА, І БЕЗПЕКА ВАЖЛИВІ, АЛЕ ЯКЩО ВСЕ-ТАКИ ПОТРІБНО ВИБРАТИ ОДНЕ З НИХ, ЩО ВИ ВВАЖАЄТЕ БІЛЬШ ВАЖЛИВИМ?

% опитаних

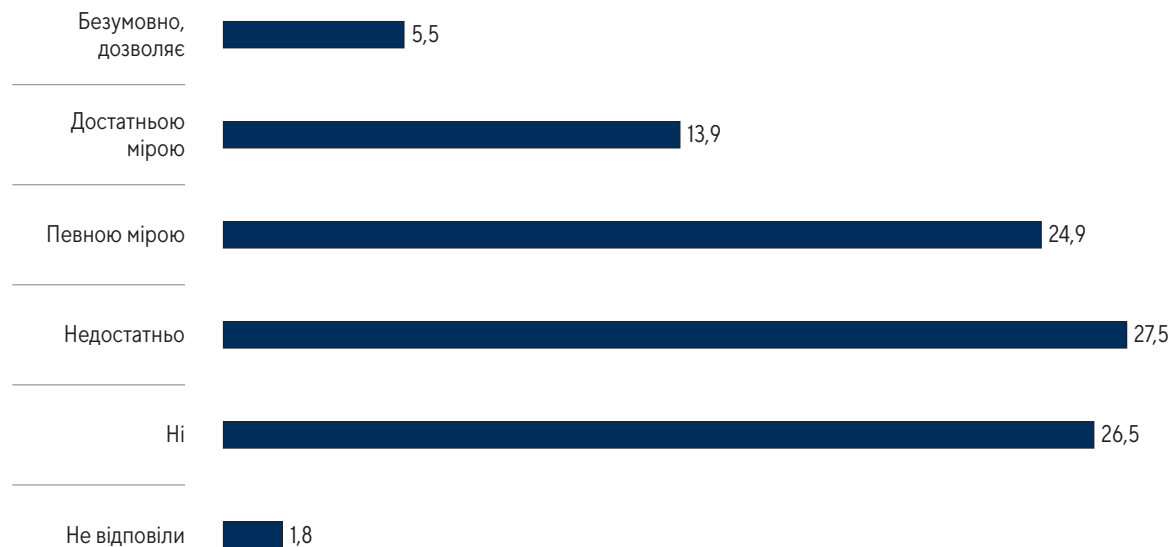
НАСКІЛЬКИ ВАС ЦІКАВИТЬ ПОЛІТИКА?

% опитаних

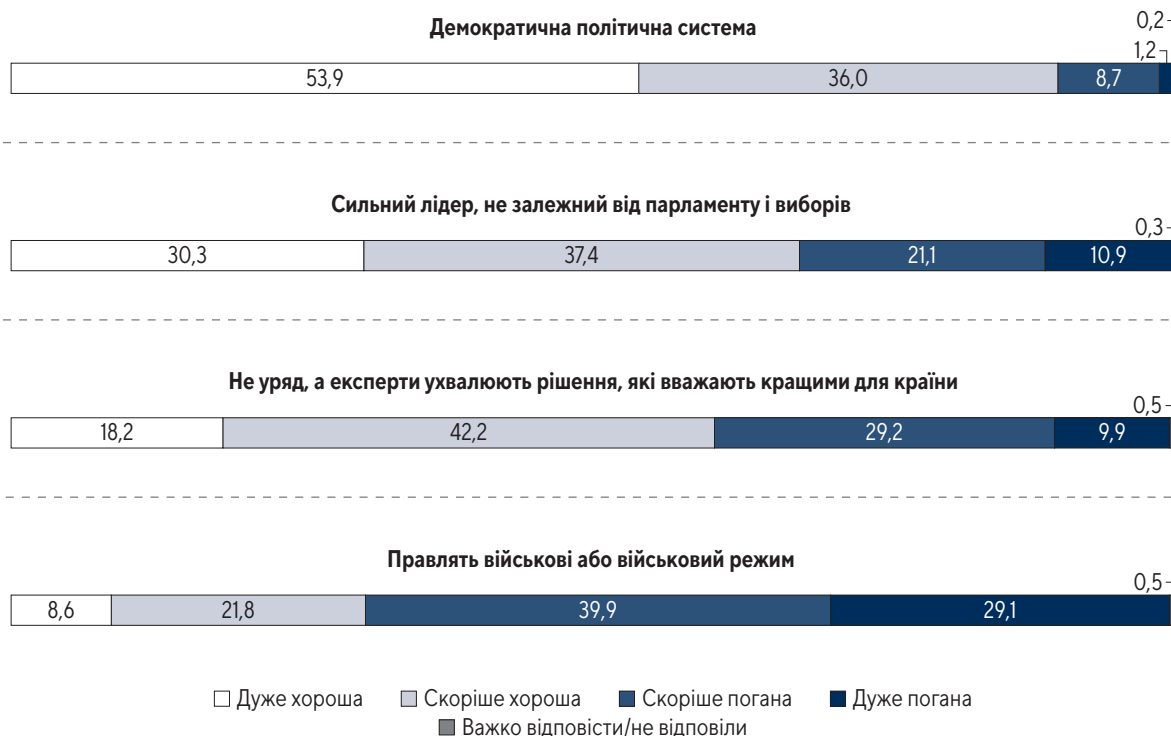
ЧИ ДОЗВОЛЯЄ ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА В НАШІЙ КРАЇНІ ТАКИМ ЛЮДЯМ ЯК ВИ МАТИ ВПЛИВ НА ДІЇ УРЯДУ?

% опитаних

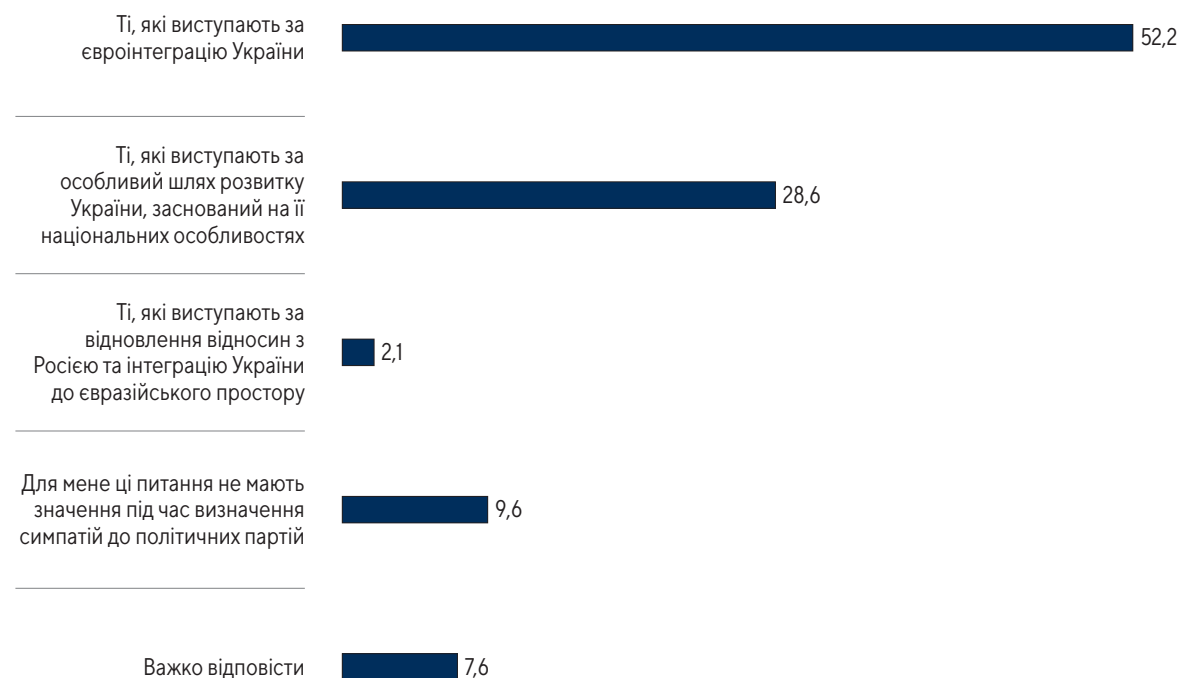
НАСКІЛЬКИ НАВЕДЕНІ ТИПИ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ ХОРОШІ ДЛЯ НАШОЇ КРАЇНИ?

% опитаних

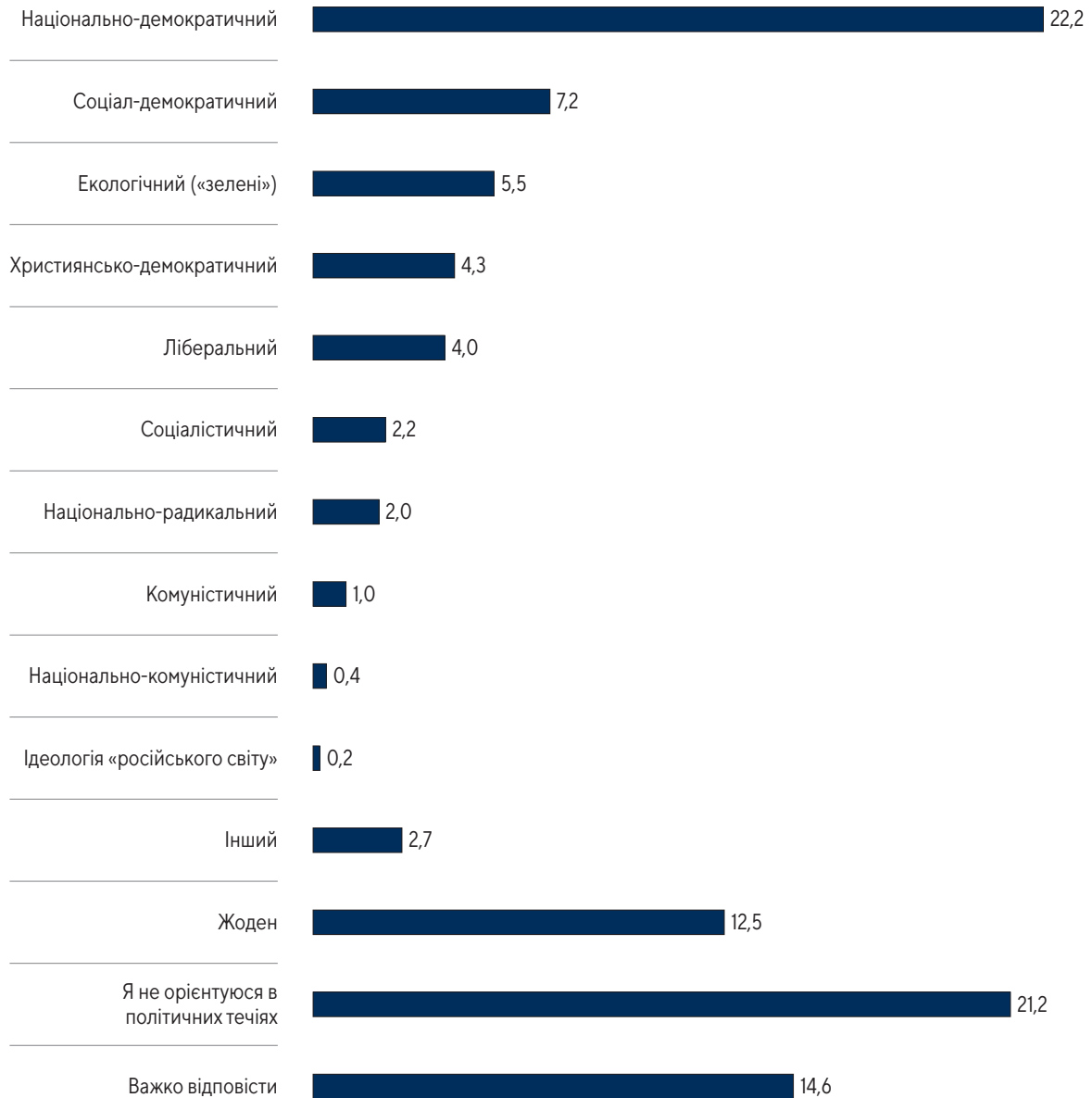
ЯКІ ПОЛІТИЧНІ СИЛИ ВИ БІЛЬШЕ ПІДТРИМУЄТЕ (СТАВИТЕСЯ З СИМПАТІЄЮ)?

% опитаних

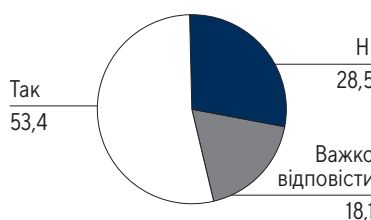
ЯКИЙ ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНИЙ НАПРЯМ НАЙБІЛЬШЕ ВІДПОВІДАЄ ВАШИМ ПЕРЕКОНАННЯМ?

% опитаних

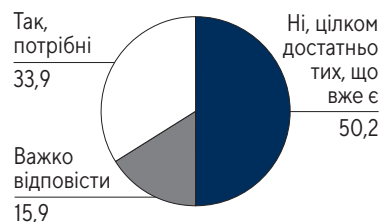
ЧИ ПОТРІБНІ ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ДЛЯ НОРМАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ЯК ДЕРЖАВИ?

% опитаних

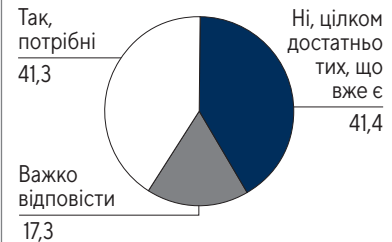
ЧИ ПОТРІБНІ УКРАЇНІ НОВІ ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ

% опитаних

ЧИ ПОТРІБНІ УКРАЇНІ НОВІ ПОЛІТИЧНІ ЛІДЕРИ?

% опитаних

Над номером працювали:

Колектив авторів: Ю.Якименко (керівник проекту), А.Биченко, М.Білявський, О.Мельник, М.Міщенко, М.Пашков, О.Пищуліна, В.Омельченко, П.Стецюк, М.Сунгуровський, В.Юрчишин

Редакційно-видавничий відділ: А.Чернова (керівник відділу), О.Бритоусова, З.Міщеня, Т.Овсяник

Фото обкладинки: Сергій Тахмазов

Ця публікація підготовлена в рамках проекту Програми MATRA, що фінансується Посольством Королівства Нідерландів в Україні. Оцінки та висновки авторів не слід розглядати як офіційну позицію Посольства

Наша адреса:

01032, м. Київ, бул. Тараса Шевченка, 336, 7-й поверх

Телефон: (38 044) 201-11-98

Факс: (38 044) 201-11-99

е-mail: info@razumkov.org.ua

Веб-сторінка: www.razumkov.org.ua

